PRECHODY CEZ RIEKU VÁH OD 18. STOROČIA PO SÚČASNOSŤ VO VZŤAHU K VYUŽITIU KRAJINY V ICH BLÍZKOM OKOLÍ

Alexandra Benová, Miroslav Kožuch

Katedra fyzickej geografie a geoinformatiky,
Prírodovedecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

GeoKARTO 2026, Nitra, 17. - 18. september 2026

Cieľ

- Otázka:
- Prečo na danom mieste vznikol prechod cez rieku Váh?
- *Identifikácia prechodov zo skúmaných zdrojov*
- Aký vplyv mala okolitá krajina a jej využívanie?
- Čo spájal prechod na protiľahlých brehoch?
- Aké sídla boli v okolí prechodu?

Sledované územie a objekty

- rieka Váh - Hlohovec až Komárno
- Prezentácia iba 2.VM a ZBGIS
- časový vývoj prechodov
  - prievozy (kompy)
  - mosty
  - brody

Definícia pojmov – brod

- brod - miesto na rieke alebo potoku dostatočne plytké na to, aby sa tam vodný tok dal prekonať peši, na koni alebo inom zvierati či vozidlom
- na Starej Čiernej vode – Kráľov Brod/*Királyrév* (okres Galanta)
- Na Dudváhu – obec Čierny Brod/*Vízkelet* (okres Galanta)

- Brod - rovnaký pojem západoslovanské/východoslovanské/južnoslovanské jazyky

- česky **brod** - Havlíčkův Brod, Uherský Brod, Český Brod, Vyšší Brod, Železný Brod
- angl. **ford** – napr. Oxford, Stanford, Hartford, Rutherford
- nem. die **Furt** – napr. Frankfurt nad Mohanom, Erfurt, Klagenfurt, ...
- maď. **gázló**
- maď. **rév - prístav**

Definícia pojmov – prievoz

- Prievoz / kompa - miesto na rieke, kde sa ľudia, vozy a tovar prevážajú z jedného brehu na druhý. Býva tam nízky prístup k vode, mólo alebo lano natiahnuté cez tok a často aj osada, ktorá pri ňom vyrástla

- Prievoz (miestna časť Bratislava-Ružinov)
- Přívoz (mestská časť Ostravy)
- ang. **Ferry**, nem. **Fähre/Überfuhr**, maď. **komp**, tal. **traghetto,** bul. a maced. prebrali **ферибот**

Definícia pojmov – most

- most – súčasť komunikácie (cestnej, železničnej, pešej a i.), ktorá nahrádza zemné teleso v mieste, kde je potrebné prekonať prírodnú alebo umelú prekážku premostením; druh dopravnej stavby.
- Podľa účelu:
- železničný most
- cestný a diaľničný
- lávky pre chodcov a cyklistov
- pre priemyselné inštalácie (rôzne inžinierske siete napr. potrubné a káblové lávky atď)
- akvadukty
- prechod pre zver – ekodukt, alebo zelený most

- Napr. obce Most pri Bratislave, Kamenný Most, Mostová

- Zdroje: Slovníkový portál Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV, Encyklopédia Beliana

Ukážky z Váhu – prievoz

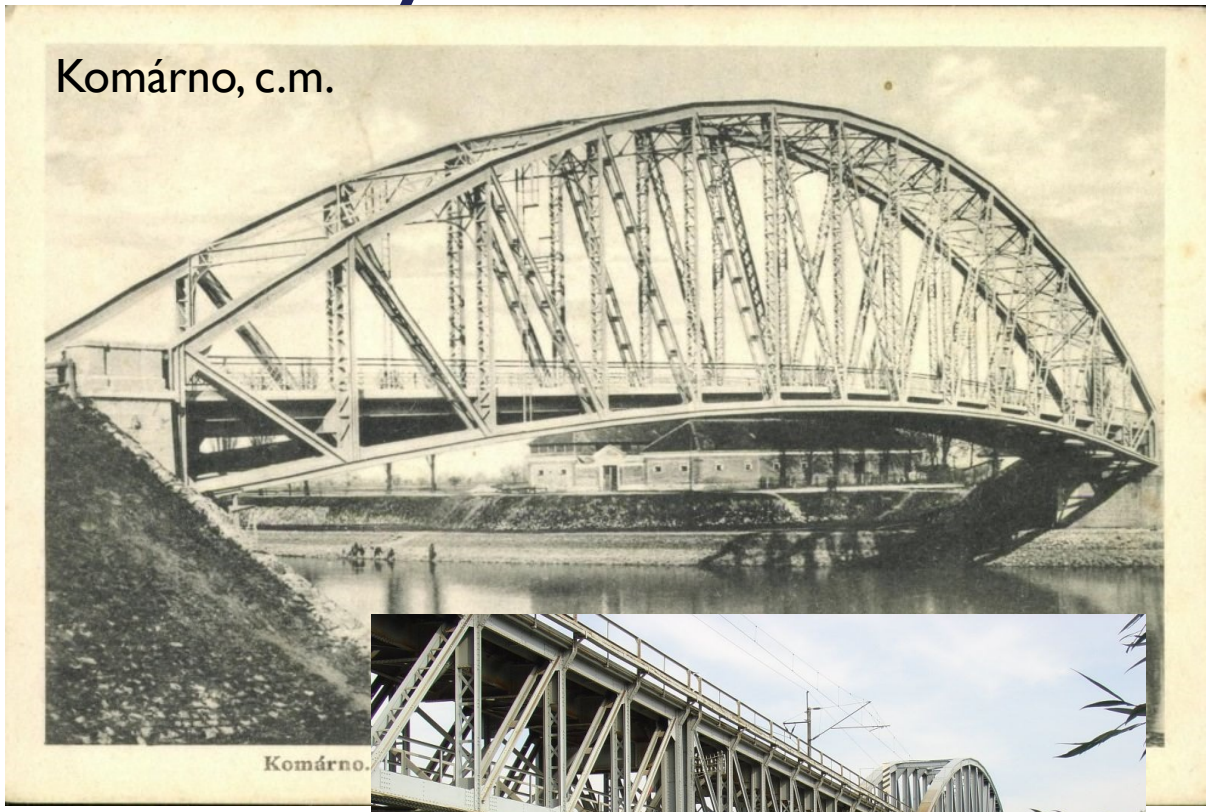
Šaľa (1907)

Vlčany - Selice (2005)

Ukážky z Váhu – most

Komárno, c.m.

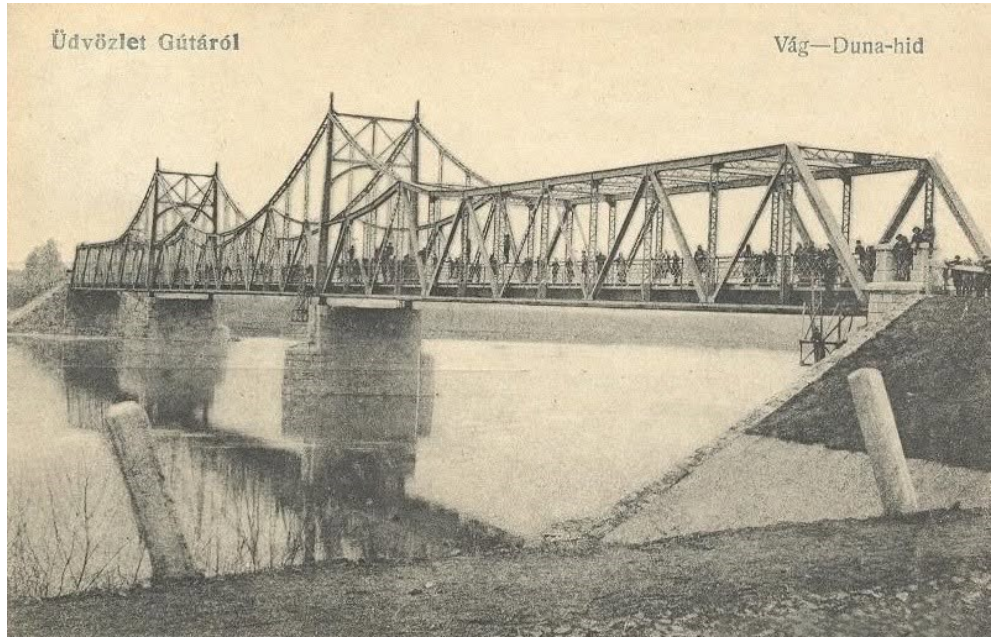

Komárno, ž.m.

Kolárovo

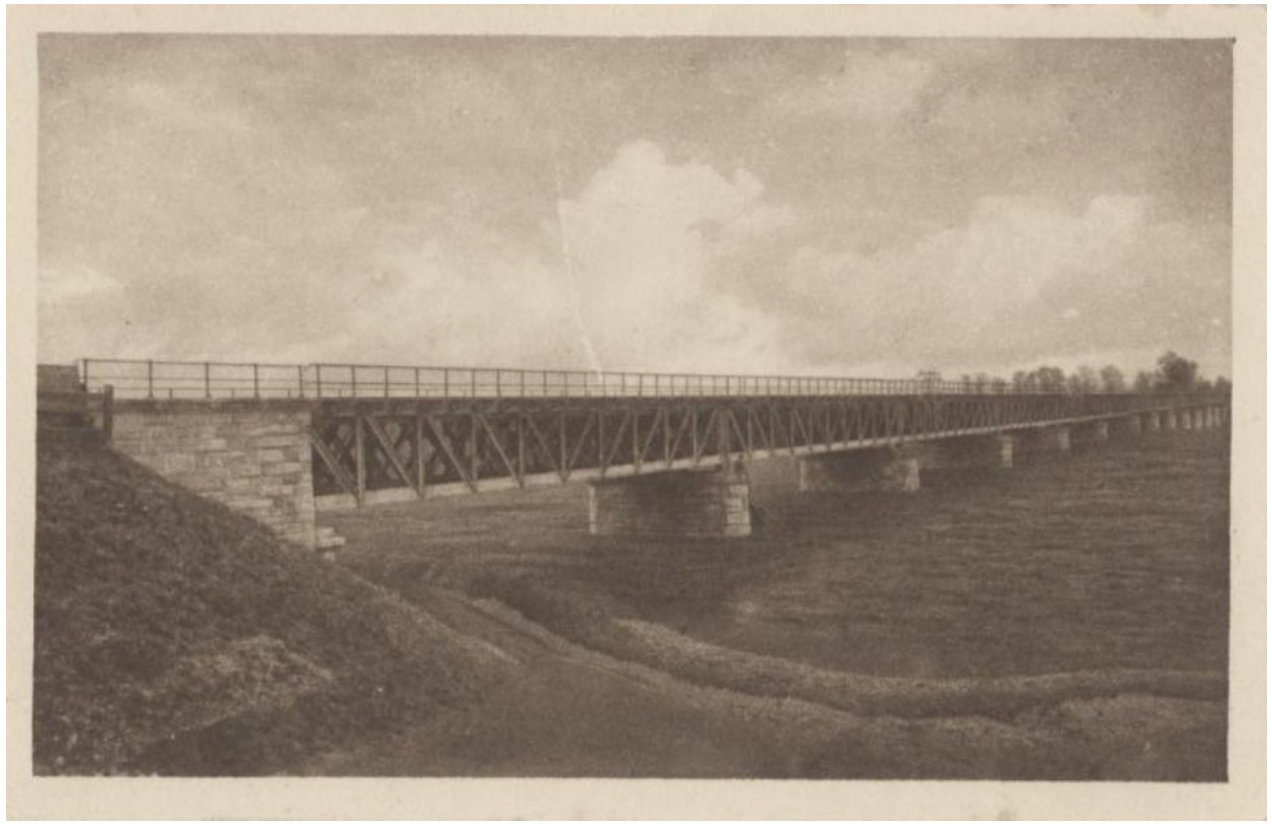

Ukážky z Váhu – most

Šaľa, c.m.

Trnovec nad Váhom, ž.m.

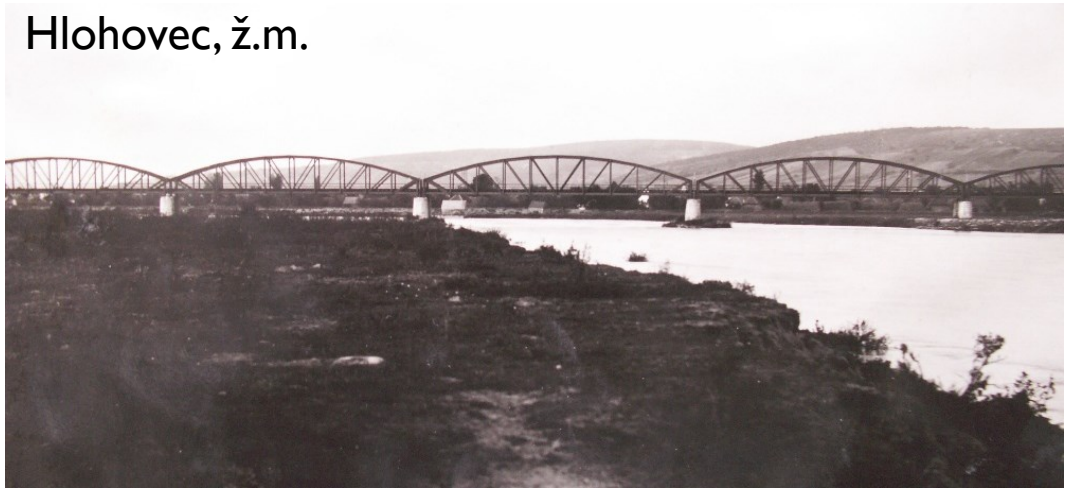

Ukážky z Váhu – most

Sereď

Hlohovec, ž.m.

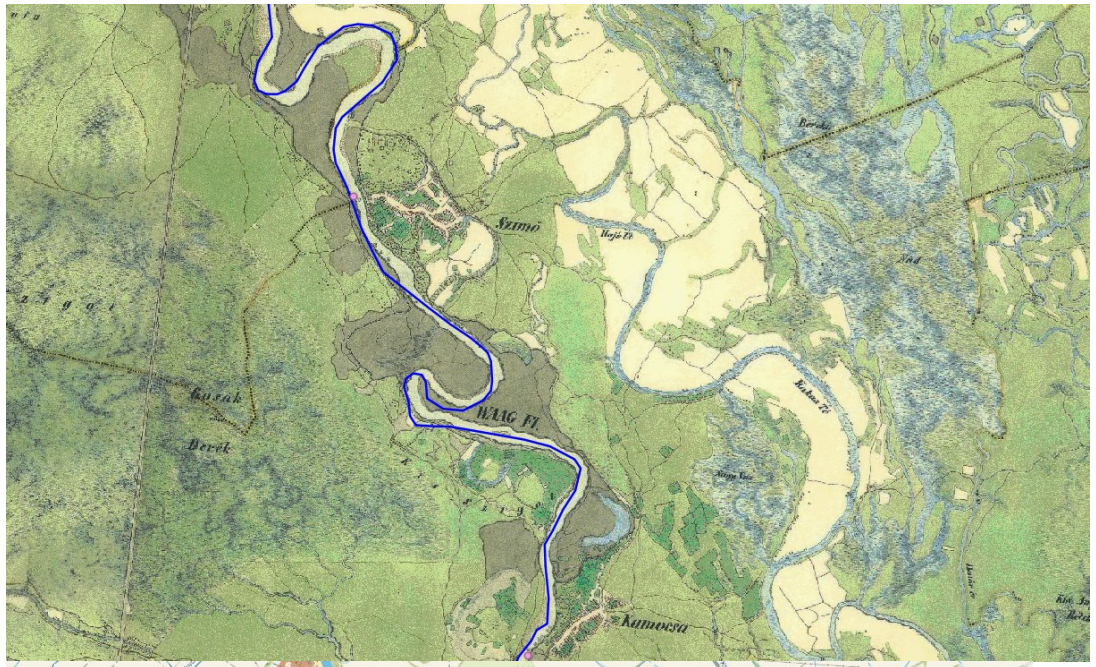
Hlohovec, c.m.

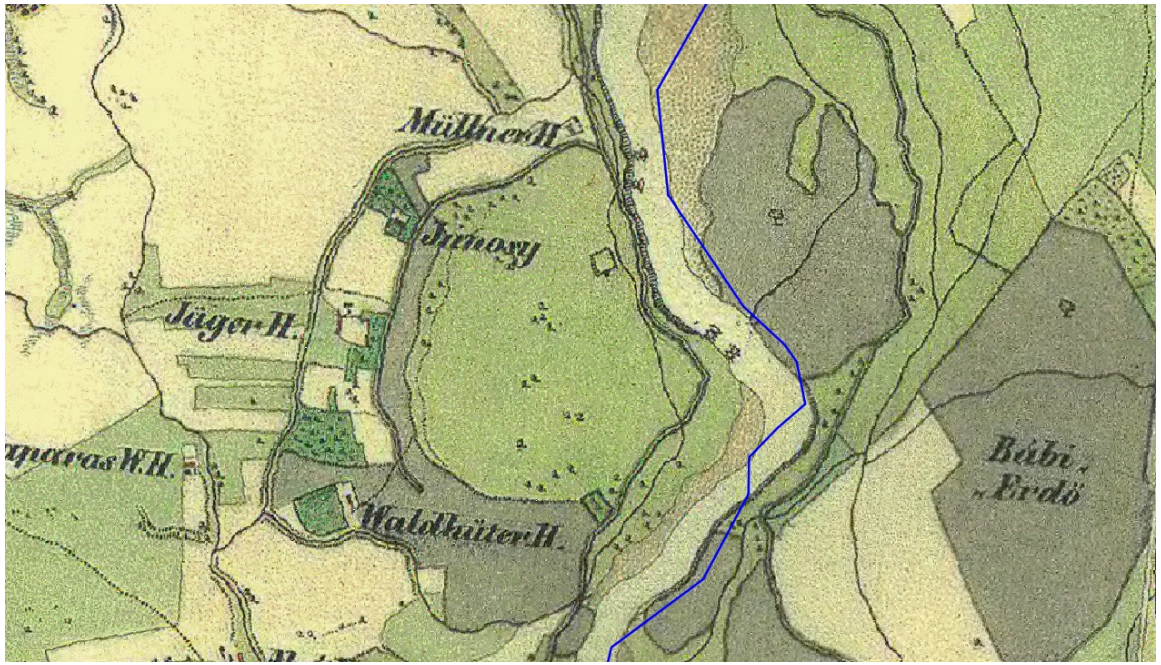

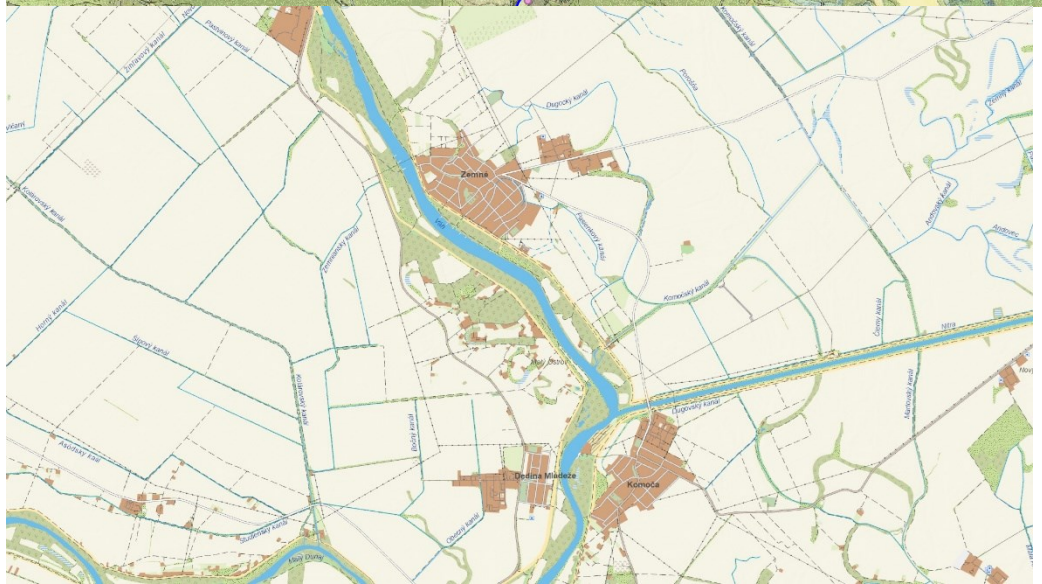
Záujmové územie

- fluviálna krajina s meandrujúcim tokom
- južný výbežok Považského Inovca a Váh vstupujúci do otvárajúcej sa Podunajskej pahorkatiny, ďalej pretekajúci cez Podunajskú rovinu a ústiaci do Dunaja
- činnosť vodného toku – prispôsobenie umiestnenia jednotlivých prechodov cez rieku
- meandre, mŕtve ramená, prepichy meandrov (prírodne aj reguláciou toku)
- na vodnom toku množstvo vodných mlynov
- okolie vodného toku - lesy, močiare, zamokrené územia, lúky a pasienky
- zamokrené územia - bariéra v prechode do vzdialenejších oblastí
- po regulácii toku a znížení vodnej hladiny - polia, orná pôda
- ovocné sady, vinohrady
- rôzne sídla – mestá, dediny, majere, osamotené obydlia, horárne/hájovne
- cesty rôznej kvality

Záujmové územie - rieka

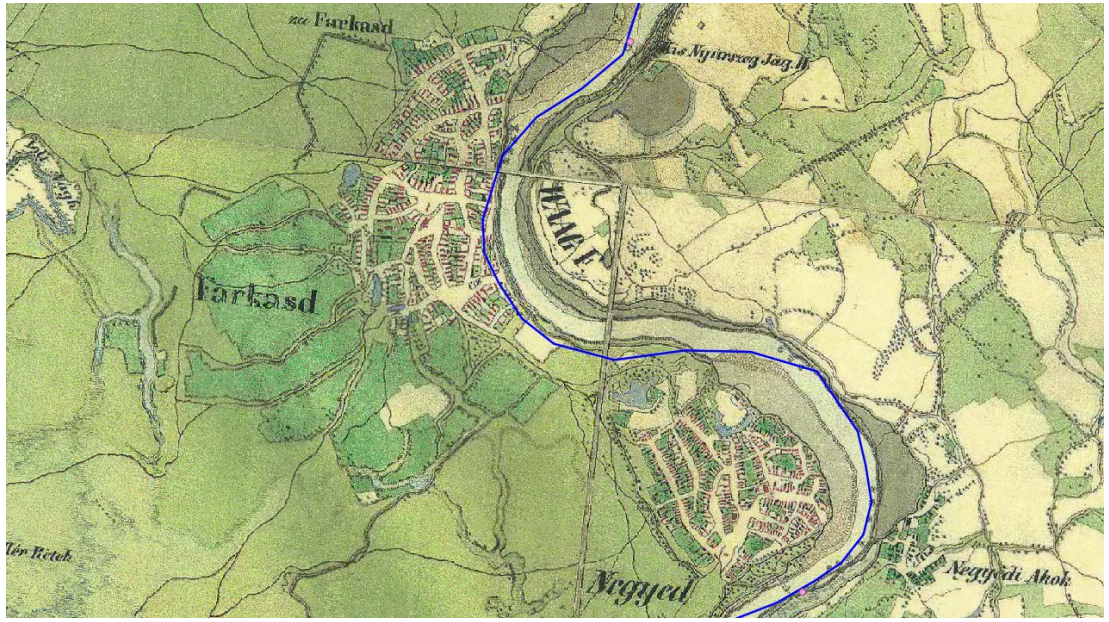

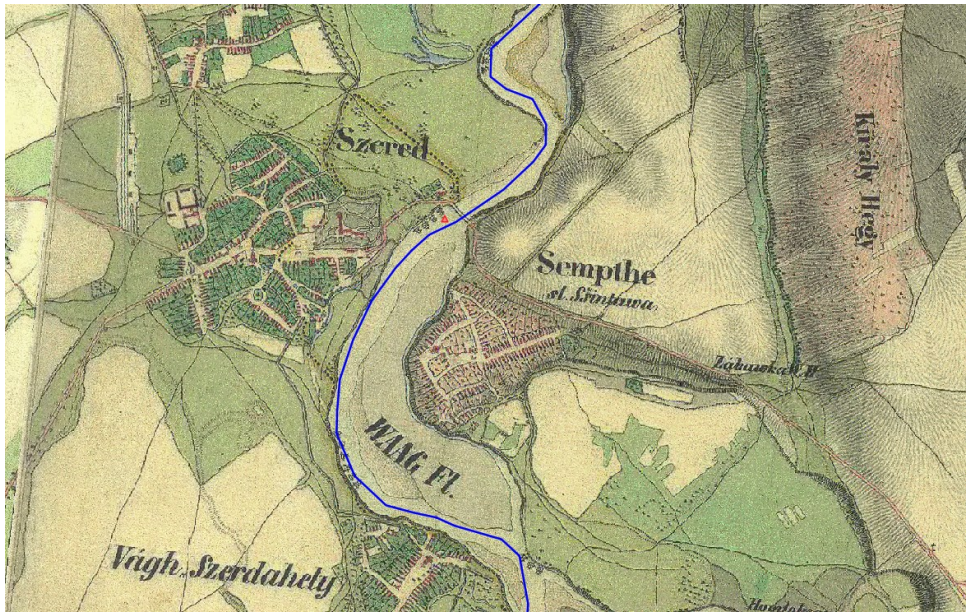

Záujmové územie – okolie toku

Vstupné údaje – časové rady

a) 1. vojenské mapovanie Habsburskej monarchie 1:28 800 (1782 – 1784) — 1.VM
b) 2. vojenské mapovanie Habsburskej monarchie 1:28 800 (1839 – 1850) — 2.VM
c) 3. vojenské mapovanie Habsburskej monarchie 1:25 000 (1876, 1882) — 3.VM
d) Vojenská topografická mapa 1:25 000 (1952 – 1957) — TM55
e) Vojenská topografická mapa 1:25 000 (90-te roky 20. storočia) — TM90
f) ZBGIS (súčasnosť) — ZBGIS

- Pomocné – Základná mapa Československa 1:10 000 (1974-2006) — ZM 10

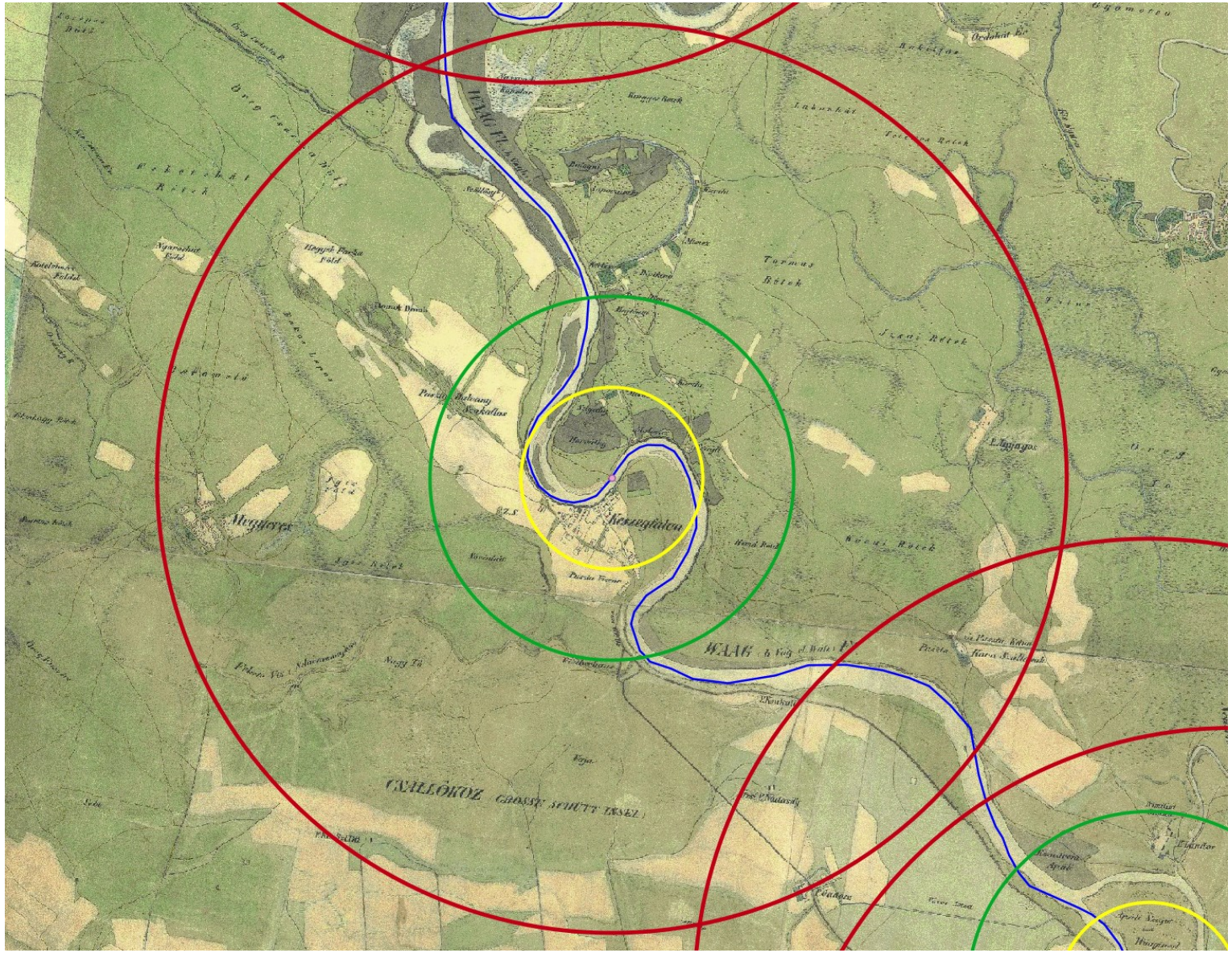
Vstupné údaje – zdroje

- voľne dostupné webové mapové služby:
  - ZBGIS
  - Geoportál Slovenskej agentúry životného prostredia
  - Arcanum Maps - Arcanum Adatbázis Kiadó
  - Online aplikácia Archív (Ústřední archiv zeměměřictví a katastru, Praha) – Toposekcia 3.VM
  - 3.VM a ZM10 na ÚGKK Bratislava

- Identifikácia objektov pomocou znakových kľúčov

Metodika

- centroidy
- 5 km (1-1,5 h.)
- 2 km (20-30‘)
- 1 km (10-15‘)
- Pešia dostupnosť v 18. storočí

stabilné objekty – v čase

- prechody:

železničný most
cestný most
prievoz
prievoz a brod
brod
cesta cez zazemnený meander
prievoz a druhý prievoz cez rameno
cestný most na ostrov
prievoz na ostrov
prievoz na ostrov/lávka cez mŕtve rameno

stabilné objekty I

- 7 prechodov v celom sledovanom období (I.VM až ZBGIS):
  - cestný most Šulekovo – Hlohovec
  - cestný most Sereď – Šintava
  - prievoz / cestný most Šaľa –Veča
  - železničný most Trnovec nad Váhom – Šaľa
  - prievoz Vlčany
  - prievoz / cestný most v Kolárove
  - prievoz / cestný most v Komárne

  - V Kolárove je dodnes významný prechod cez Malý Dunaj (hoci mimo sledovaného toku) – prievoz / cestný most

stabilné objekty 2

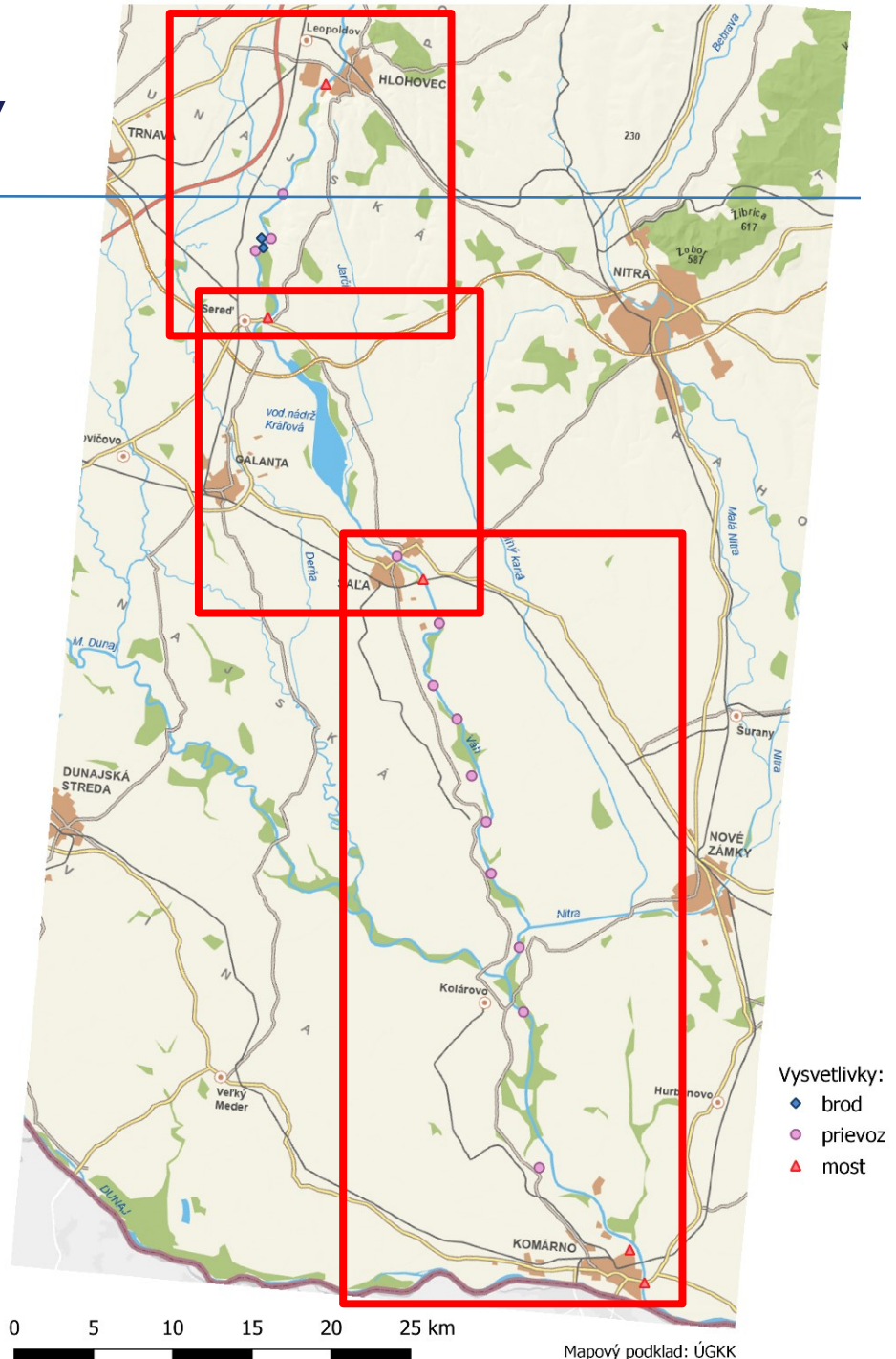
- 4 prechody:
  - prievoz (1 VM až TM90) dnes neexistuje Komoča
  - prievoz (1 VM až ZM10) dnes brod v Nedede
  - prievoz (1 VM až ZM10) dnes neexistuje Zemné
  - prievoz (1 VM až ZM10) dnes neexistuje Žihárec - Selice

- 2 mosty:
  - železničný most Hlohovec – Leopoldov (TM55 až ZBGIS)
  - železničný most Komárno (TM55 až ZBGIS)

Záujmové územie - 3 úseky

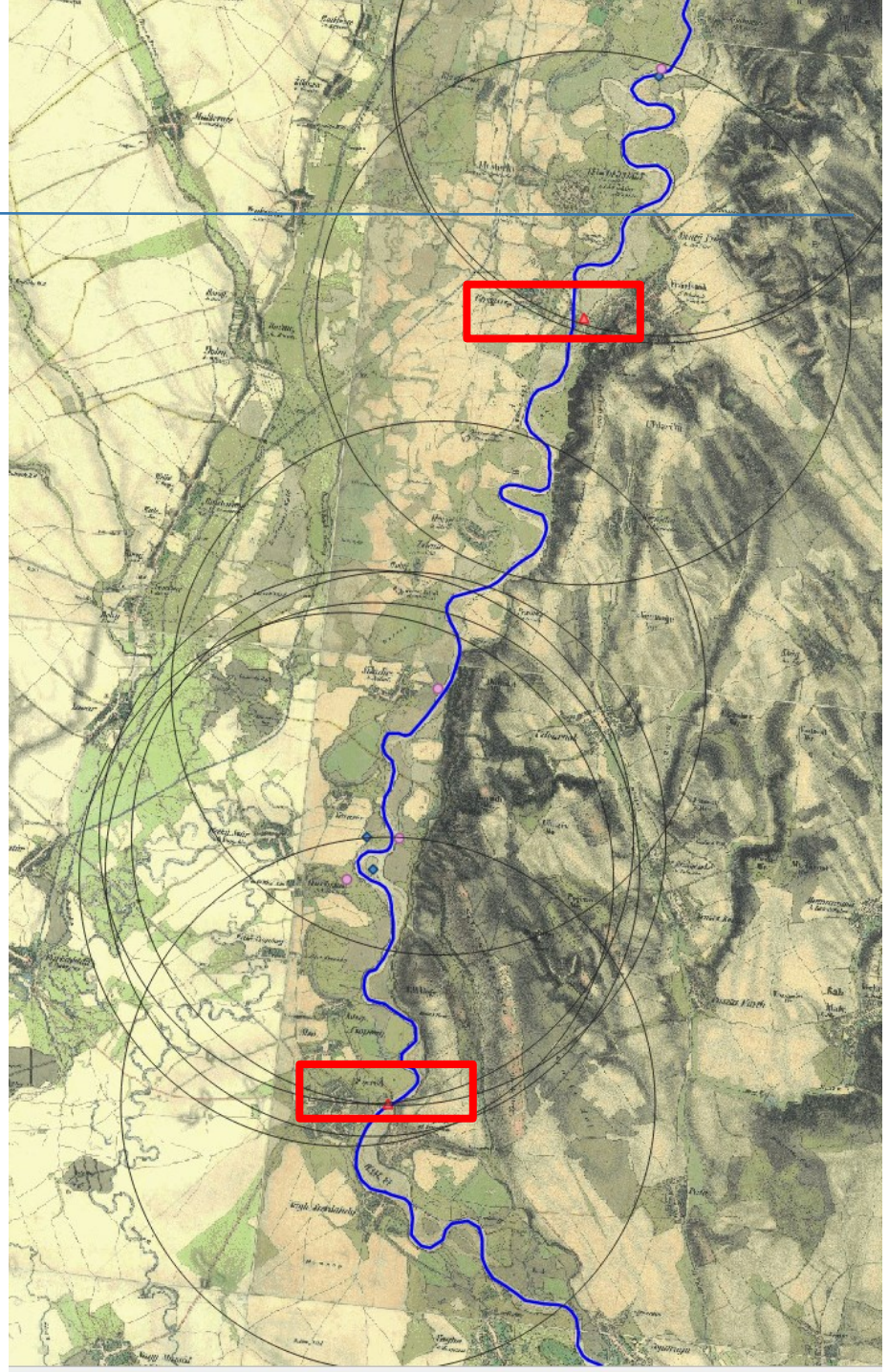
- úsek Hlohovec a Sereď:
- úsek Sereď a Šaľa
- úsek Šaľa a Komárno

- 2. vojenské mapovanie HM
- ZBGIS

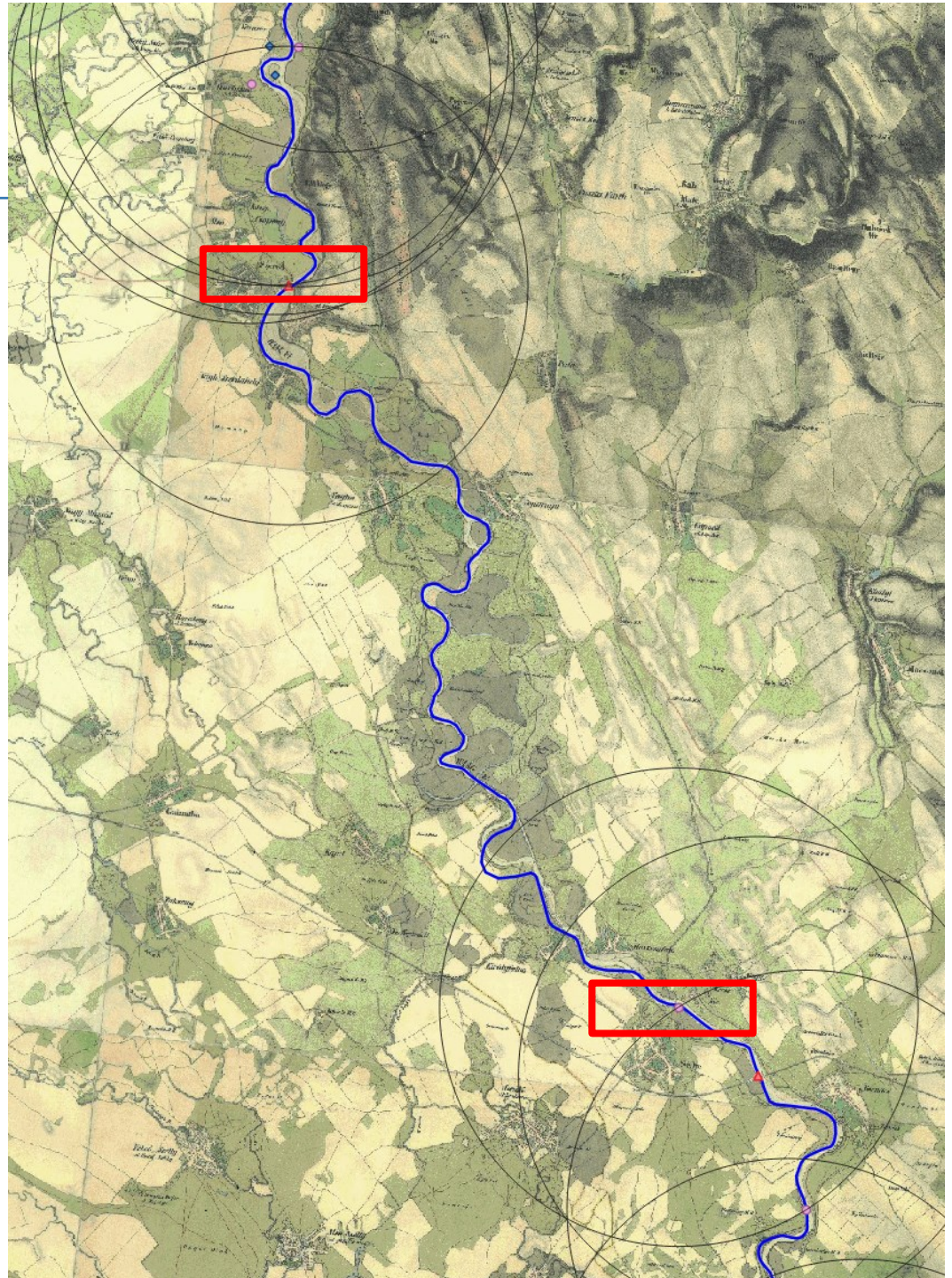
úsek Hlohovec a Sereď

- Charakteristický na ľavom brehu Váhu vystupujúcimi svahmi Pohronského Inovca s početnými vinohradmi, ku ktorým mali obyvatelia obcí na pravom brehu (Siladice a Šúrovce) prístup cez prievozy
- Pravý breh – Podunajská pahorkatina

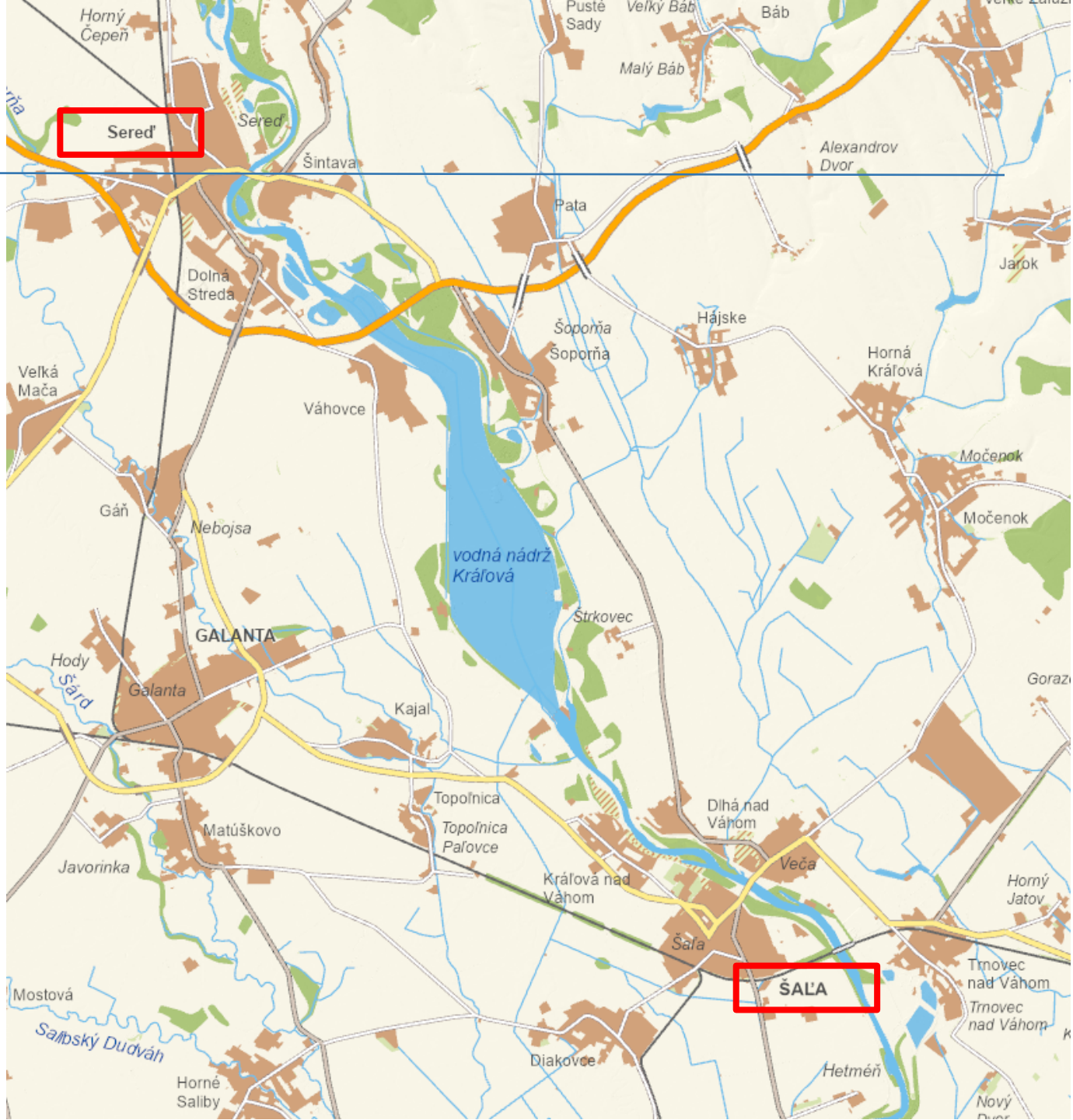
úsek Sereď a Šaľa

- bez prechodov. Ide o oblasť s výraznými meandrami
- obkolesené lesmi, pasienkami, poliami, hájovňami a roztrúsenými usadlosťami na oboch brehoch.
- Pod Sereďou sa nachádzajú sídla Váhovce a Šoporňa, ktoré boli bez prechodu, kde zmena nastala vytvorením kompy (TM55).
- S výstavbou vodnej nádrže Kráľová bol druhý úsek skoro v celej dĺžke zatopený (Dolná Streda – Kráľová nad Váhom) a vznikol aj cestný most Šoporňa – Váhovce (od TM90).

úsek Sereď a Šaľa

- S výstavbou vodnej nádrže Kráľová bol druhý úsek skoro v celej dĺžke zatopený (Dolná Streda – Kráľová nad Váhom) a vznikol aj cestný most Šoporňa – Váhovce (od TM90).

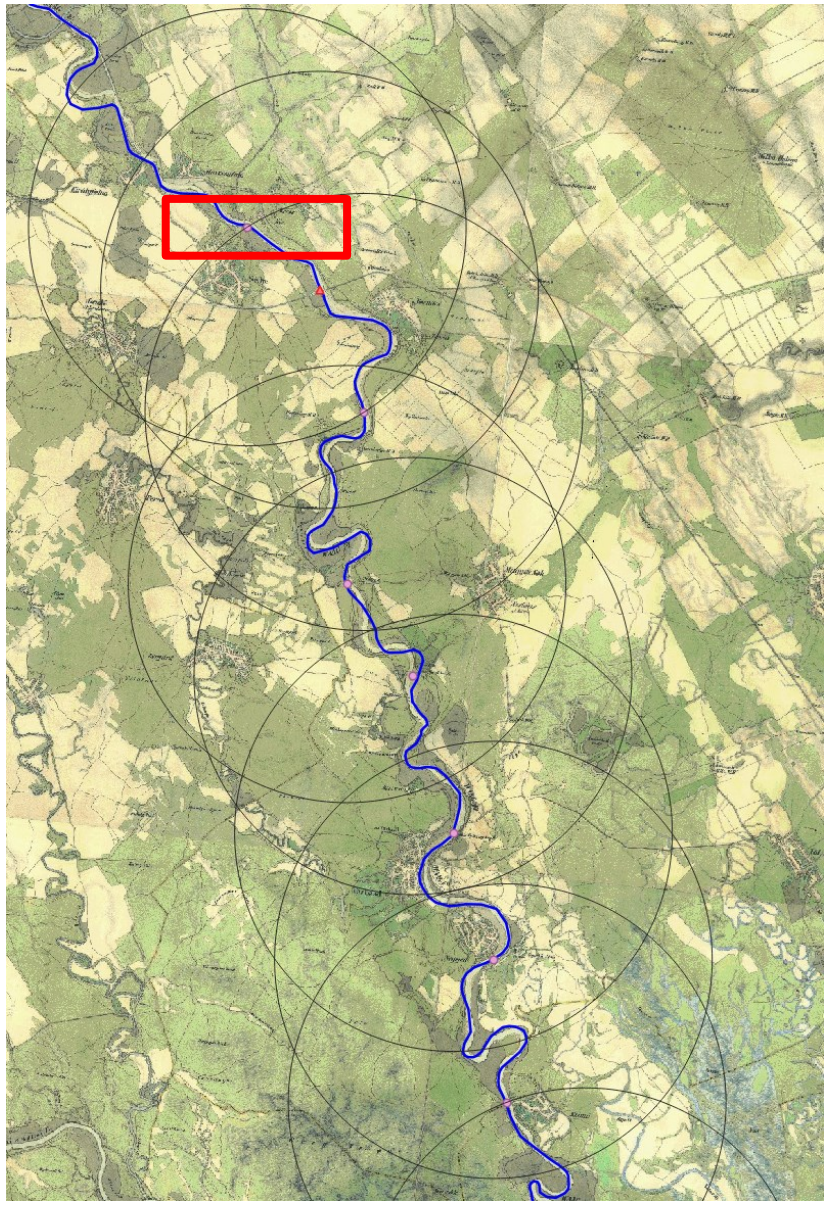

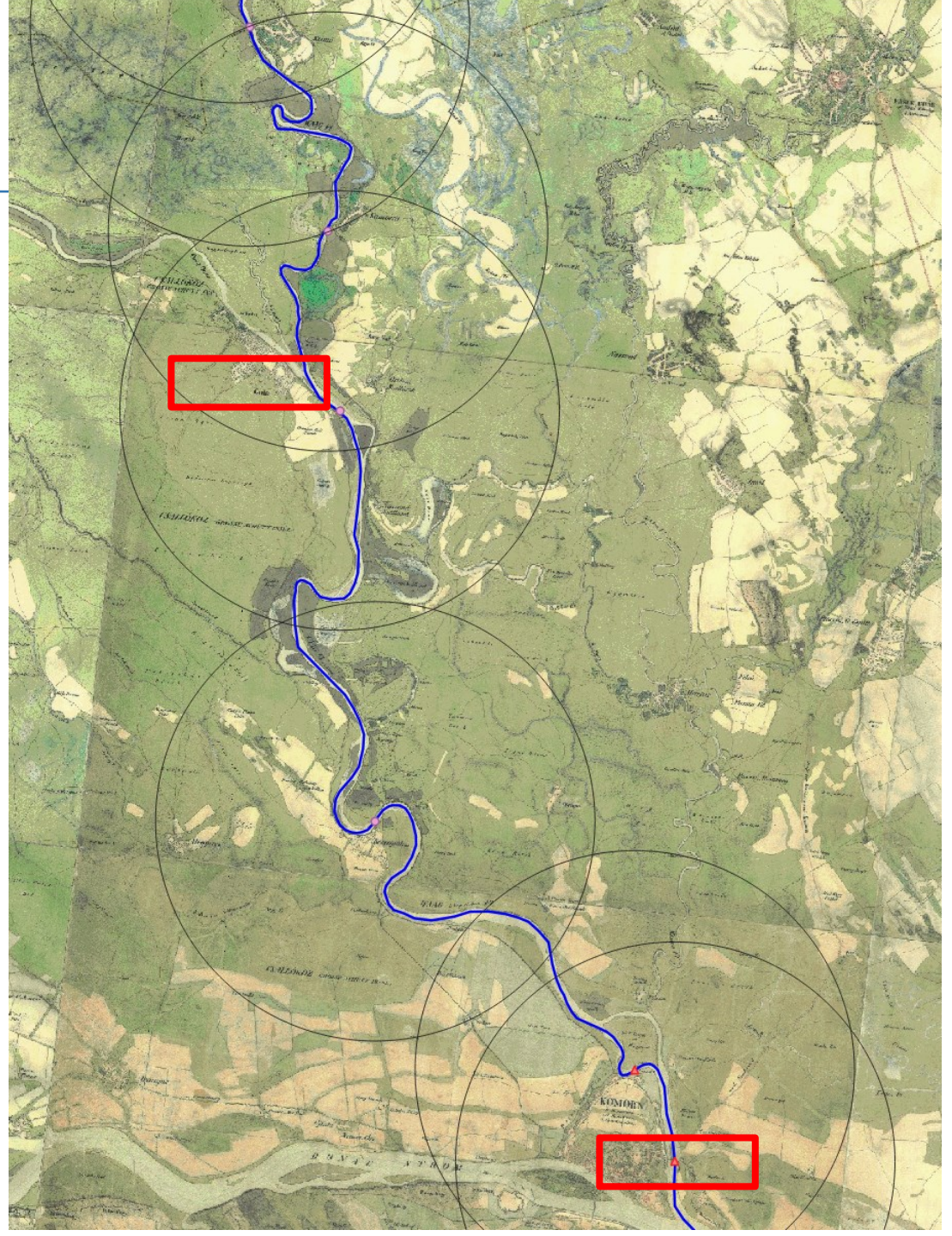
úsek Šaľa a Komárno

- v minulosti mal niekoľko prievozov (napr. Žihárec – Selice, Vlčany, Neded, Zemné, Komoča, Kolárovo zmenený na most a Kameničná) a mosty v Šali a Komárne.
- V súčasnosti na tomto úseku sú mosty v troch sídlach (Šaľa, Kolárovo a Komárno) a jeden prievoz v rekonštrukcii vo Vlčanoch.
- Tretí úsek môžeme charakterizovať ako oblasť s podmáčanými oblasťami a pozostatkami meandrov, ktoré sú dnes pretkané odvodňovacími kanálmi.

- popisujeme dve časti:
- Šaľa – Kolárovo (kde sa Malý Dunaj vlieva do Váhu) – výrazne podmáčané územie s meandrami
- Kolárovo – Komárno – úsek s močiarmi

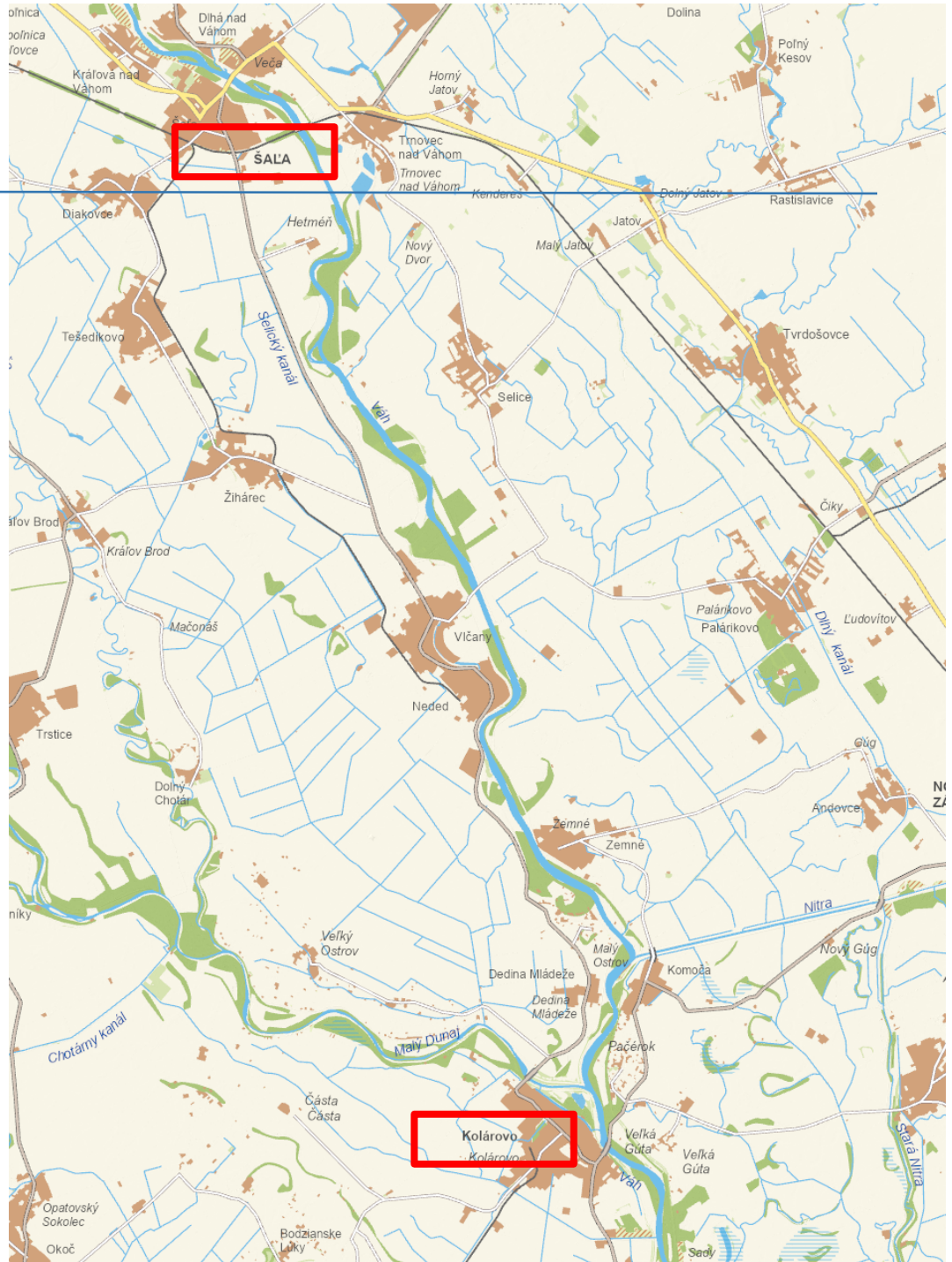
úsek Šaľa a Komárno

časť Šaľa - Kolárovo

- Melioračné kanále
- Polia

časť Kolárovo - Komárno

- Melioračné kanále
- močiare
- Polia

Regionálne vzťahy

- Aké sídla boli v okolí prechodu 5 a viac km?
- Cestný most Komárno - cesta do Zlatnej na Ostrove, Iža, Hurbanovo
- Cestný most Kolárovo – cesta do Komoče, Nesvad, Okoč, Zemianska Oľča
- Prievoz Vlčany – Selice – cesta do Žihárca, Selíc, Palárikova
- Cestný most Šaľa – cesta na Močenok, Tvrdošovce, Tešedíkovo, Horné Saliby, Galantu
- Cestný most Sereď – cesta na Veľkú Maču, Vlčkovce, Šúrovce, Vinohrady nad Váhom, Pata, Šoporňa
- Cestný most Hlohovec – cesta na Horné Zelenice, Trakovice, Madunice, Bojničky, Rišňovce, Koplotovce

Regionálne vzťahy

- Aký vplyv mala okolitá krajina a jej využívanie?
- Čo spájal prechod na protiľahlých brehoch?

- Identifikácia krajinnej pokrývky vymedzená 3 kruhmi (1, 2 a 5 km)
- Kvalitatívne hodnotenie – zastúpenie
- tabuľky

Regionálne vzťahy

- 2.VM
- 5 km

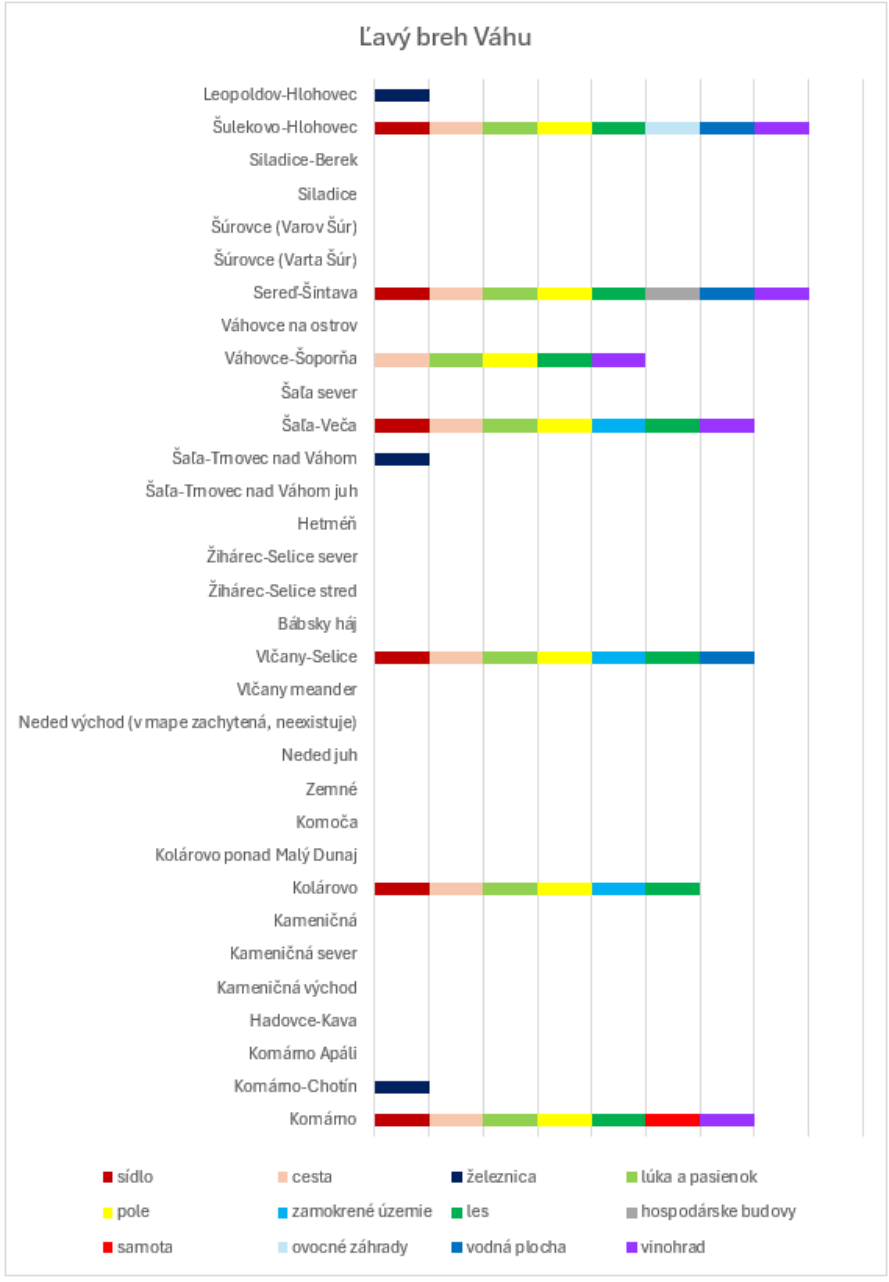

Regionálne vzťahy

- ZBGIS
- 5 km

Výsledky

- zmeny v rozložení a počte prechodov cez rieku Váh
- zmena od pešieho spôsobu prepravy za prácou v poľnohospodárstve, preprava vozmi v minulosti ku cestnej preprave na väčšie vzdialenosti v súčasnosti
- zmeny v krajinnej pokrývke – regulácia Váhu a odvodňovacie kanále v okolí
- rozširovanie zastavaného územia
- zníženie počtu prechodov
- pestrosť krajiny vs mapovanie
- mapovanie vs mapovanie

Záver

- ukážka prezentovaná na úseku rieky Váh

- Potenciál pokračovania:
  - rozšíriť skúmané územie na celý Váh
  - hlbšie štúdium histórie obcí, monografií
  - rieka vo vzťahu k tradičnému poľnohospodárstvu
  - toponymá

Poďakovanie

- Práca vznikla vďaka podpore Vedeckej grantovej agentúry Ministerstva školstva, vedy, výskumu, vývoja a mládeže Slovenskej republiky a športu a Slovenskej akadémie vied v rámci projektov VEGA 1/0217/23